

ישיבת הר עציון בית מדרש האלקטרוני (ב.מ.א.)

הפטרת השבוע

סידרת שיעורים ע"י הרב יהודה שביב

גלגל ההיסטוריה / להפטרת קרח (מ"א, י"א, יד - י"ב, כב)

א. חזיונות דומים

גם קריאה או האזנה מרפרפת לפסוקי ההפטרה, מגלה את הקשר הענייני שבינה לבין עיקרה של הפרשה. בשניהם קריאת תגר כנגד ההנהגה במובן כפול: כנגד שיטת ההנהגה וכנגד המנהיגות בפועל. אלא שבפרשה אנו עדים להתקוממות ולכל ההתרחשויות בעת שהיו, ואילו בהפטרה מתוארים הדברים על ידי שמואל כסיכום שלאחר ההתרחשויות. שכן, לעומת האירוע במדבר, שלא עלה בידי החולקים לשנות את המנהיגות כפי שביקשו, הרי שבהפטרה עלה בידי העם לשנות, וכל כולו של נאום שמואל אינו אלא שיחזור ולקחים שלאחר מעשה. וכבר הפרש זה מעורר את השאלה: מדוע כאן הצליחו וכאן נכשלו, הלוא מדבריו של שמואל עולה כי אף בעניינו פעלו החולקים שלא כהוגן.

רמז לכך ששמואל רואה את עצמו במצבו של משה רבינו הוא הביטוי שבו בחר להשתמש: "את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי" (י"ב, ג), ביטוי מעין זה שמשמש בו משה באמרו לה': "לא חמור אחד מהם נשאתי" (ט"ז, טו). שמואל אף רואה לנכון להזכיר את משה ואהרן כמעשי ידיו של הקב"ה: "ה' אשר עשה את משה ואת אהרן" (י"ב, ו), ודאי התכוון במשמע של עשה אותם מנהיגים על העם. והלוא שאלה זו - אם מאת ה' היתה למשוח אותם מנהיגים או שמעצמם נשתררו על העם - היא שהיתה במוקד המחלוקת שהבעיר קרח.

וכדרך שמשה עשה מופתים להוכיח כי לא מליבו, והאדמה פצתה את פיה לבלוע את דתן ואבירם ואש יצאה מאת ה' ואכלה את מקטירי הקטורת, כן עשה שמואל מופת להוכיח לעם שרעה עשה בשואלו לו מלך, ומטר ניתך ארצה בעת קציר חיטים (1).

ב. פיהם וליבם שווה?!

העובדה שמשה הפנה דבריו אל ה' בעוד שמואל דובר אל העם, יש בה כדי לחשוף משהו מן ההבדלים שבין ההתרחשויות. במדבר באו דברי משה נוכח הנתק שבין עדת הקושרים לבינו. משה מעביר על מידותיו ופונה אף אל הקיצונים שבחבורה, אל דתן ואבירם, ואלו מתריסים כנגדו: "לא נעלה". ואילו בין שמואל לבין העם מתנהל דו-שיח מתמיד.

ומכאן להבדל נוסף. דברי קרח ועדתו כלפי משה דבר אחד, ומזימות ליבם דבר אחר. בפייהם הם אומרים: "רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'" (ט"ז, ג). וחכמי המדרש מוסיפים על כך:

"הלך קרח כל אותו הלילה, והיה מטעה את ישראל, ואומר להם: מה אתם סבורים שאני עוסק ליטול הגדולה לעצמי? אני מבקש שתהא הגדולה על כולנו חוזרת".

הרי דמגוגיה במיטבה. ואילו משה ביקש לחשוף צפונות ליבו של קרח וקרא לעברו: "רב לכם בני לוי... ובקשתם גם כהנה" (ט"ז, ז-ו).

לא כן אנשי ישראל בזמן שמואל - את שרצו באמת הביעו בפייהם: להמליך עליהם מלך.

ואפשר שגם זה טעם להפרש שבתגובה האלהית. בעוד שבמדבר מתו כל בעלי המחלוקת והנוהים אחריהם במיתות משונות, הרי שאצל שמואל הורה לו הקב"ה להיענות לפניית. העם: "ויאמר ה' אל שמואל שמע בקול (2) העם לכל אשר יאמרו אליך" (שמואל א', ח', ז).

ג. מהו המשטר הנכסף

התבוננות מעמיקה יותר תגלה כי מבחינת הטיעונים כמעט ונתהפכו היוצרות. בעוד שבמדבר באה התרסה כנגד שליטתם של יחידים והטענה שעברה מקצה המחנה עד קצהו היא: כל בני העדה קדושים ואין מקום להשתררותם של יחידים, הרי שבאזני שמואל הושמעו טיעונים הפוכים - יש צורך במנהיג אחד שירכז בידי את סמכויות השלטון כולם: "מלך יהיה עלינו". אפשר שיש בכך כדי ללמד, שכל אימת שאין שביעות רצון מן המצב הקיים יתלה העם את התלונות במנהיגות, ויבקש למצוא פתרון ב"החלפת השיטה".

ד. סגירת מעגל

אם נשים לב לאישיות העומדת במרכז ההתרחשויות שבהפטרה, היינו בשמואל, הנביא והשופט, נוכל לראות בכל שאירע כמין סגירת מעגל (3). שהרי שמואל מצאצאיו של קרח הוא (ראה דברי הימים א', ו', יח-כג). והנה עתה עומד הוא, כאילו, במקומו של משה רבינו, וניצב מול דרישות העם להפקיע מידי את ההנהגה. ויודע הוא עתה אל נכון כי משה אמת, ואנחנו, כלומר משפחתי ובית אבותי לבית קרח - בדאים (4).

אולם התבוננות מעמיקה יותר תגלה כי בימיו ובפיו של שמואל בא הטיעון שבפי אביו זקנו על תיקונו. שהרי דבר גדול אמר קרח, ובאמת כל העדה כולם קדושים, ובאמת בתוכם

ה', ובאמת אין מקום לכאורה להשתררות של בשר ודם על עדה קדושה זאת ודי לה במלכות שמים. אלא שהוא ועדתו הפריחו את הסיסמא שלא בעיתה ושלא במקומה ושלא באמיתותה, ואילו בהנהגתו של שמואל היתה הסיסמא לאמת חיה (5).

ה. גבוה מעל גבוה שומר

מעניין שמסדרי ההפטרה קטעו את נאומו של שמואל והשמיטו את שלושת פסוקיו האחרונים. מסתבר כי רצו שהמלים שיהדהדו באזנינו ועמם נסיים את שתי הפרשיות הכאובות יהיו:

"כי לא יטש ה' את עמו בעבור שמו הגדול...".

ללמד, שבין אם פונים למשטר זה בין למשטר אחר - לעולם הנהגתו של ה' קיימת. והוא לא יטוש את כס המנהיגות.

הערות:

(1) מסתבר, שההקבלה היא בין אות האש במשה לאות המים בשמואל. שכדרך שאש מן השמים היא אות לטובה במעשי הקרבנות, וללמד בא שמעשיהם של המקריבים רצויים, כן מים מן השמים מלמדים על שביעות רצון של מעלה ממעשיהם של דרי מטה. וכדרך שאש של אז לימדה על חרון אף של מעלה, כן מטר שירד בימי קציר חיטים סימן קללה הוא. מלמד שהעיתוי גורם, שאין לך דבר שאין לו מקום וזמן. אבל גם רעיון טוב ואמיתי הוא רע ושקרי כשאין הוא במקומו ובשעתו הנכונים.

(2) וראה מאמרנו "בין שמוע בקול לשמוע לקול", "בית מקרא", חוברת ע"ד, תמוז-אלול תשל"ח, ובייחוד שם עמוד 471.

(3) ואולי רמז יש לדבר במקום חידוש המלכות הוא ג ל ג ל .

(4) רמיזה בכיוון מעין זה עולה מדברי הרב מ' הירש בספרו 'סדר ההפטרות'.

(5) אלא שצרכי החיים המיידיים (החשש מפני מלך עמון וכו') עוררו אצל העם פחד מפני משטר ייחודי זה והם ביקשו להיות ככל הגויים.

כדי להרשם יש לשלוח בקשה לכתובת

MAJORDOMO@ETZION.ORG.IL

עם התוכן:

. GET YHE-TEST H-SUBSCRIBE

קיימת גם מערכת שיעורים באנגלית. כדי לקבל רשימת השיעורים, יש לשלוח בקשה

לכתובת:

LISTPROC@JER1.CO.IL

עם התוכן:

. INFO YHE-ABOUT

בשאלות אפשר לפנות למשרד הישיבה 02-9931-456 ולבקש את משרד האינטרנט, או לכתוב

לכתובת YHE@JER1.CO.IL

כל הזכויות שמורות 1997 ישיבת הר עציון